

Справа «Релігійне товариство Свідків Єгови та інші проти Австрії» (“Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria”)

У рішенні, ухваленому 31 липня 2008 року в справі *«Релігійне товариство Свідків Єгови та інші проти Австрії»*, Суд постановив, що:

- було порушено ст. 9 Конвенції, оскільки органи влади надали товариству статус юридичної особи тільки після 20 років з часу їх звернення;
- було порушено ст. 14 Конвенції, взяту у поєднанні зі ст. 9 Конвенції, що проявилось у гіршому ставленні влади до заявників, аніж до інших релігійних організацій;
- було порушено ст. 6 Конвенції (право на розгляд справи упродовж розумного строку) через надмірно тривале провадження другого процесу за зверненням заявників про надання їхньому релігійному об'єднанню статусу юридичної особи;
- не було порушено ст. 13 Конвенції.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявникам 10 000 євро як компенсацію моральної шкоди та 42 000 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявниками є четверо громадян Австрії – Франц Лайнер, 1927 р. н., Курт Бендер, 1935 р. н., Карл Копецький, 1927 р. н., Йоган Ренолдер, 1930 р. н., та Релігійне товариство Свідків Єгови – п'яте за кількістю членів релігійне товариство у Австрії.

25 вересня 1978 року заявники звернулися до федерального Міністра освіти та культури з клопотанням про визнання Товариства Свідків Єгови як релігійного та надання йому статусу юридичної особи. Вони спиралися на Закон 1874 року «Про юридичне визнання релігійних об'єднань».

Міністр відмовився це зробити, мотивуючи своє рішення тим, що згаданий закон не надає заявникам права на отримання відповідного рішення.

Пройшовши безуспішно усі судові інстанції, заявники звернулися до Конституційного суду. Цей суд постановив, що вони мають право на отримання рішення – позитивного чи негативного – стосовно свого клопотання.

21 липня 1997 року Міністр освіти та культури відмовив заявникам у задоволенні їх клопотання. Він вказував на те, що Свідки Єгови не можуть бути визнаними релігійною організацією, оскільки не мають чітко визначеної внутрішньої структури, а також проявляють негативне ставлення стосовно держави та її органів, зокрема їх послідовники відмовляються виконувати військовий обов'язок, брати участь у справах місцевих громад, у виборах та використовувати певні види лікування, наприклад, переливання крові. Згодом це рішення було скасовано Конституційним судом на тій підставі, що воно було свавільним та порушувало принцип рівності. Міністр не провів належного розслідування і не представив заявникам конкретних матеріалів, на які вони могли б відповісти.

20 липня 1998 року Свідкам Єгови було надано статус юридичної особи. Це сталося на підставі Закону «Про юридичний статус релігійних товариств», ухваленого у січні 1998 року. Відтоді товариство Свідків Єгови одержало права набувати від свого імені майно, представляти свої інтереси в суді та в інших державних органах, облаштовувати місця відправлення культових обрядів та вільно поширювати свої переконання.

Втім заявники вдруге ініціювали процес стосовно визнання їх релігійним об'єднанням. Їх клопотання було відхилено федеральним Міністром, котрий відзначив, що Закон «Про релігійні товариства» 1998 року вказує на те, що релігійне товариство може бути зареєстрованим

як релігійне об'єднання тільки за умови його функціонування щонайменше 10 років. Скарга заявників на це рішення було остаточно вирішена в судовому порядку у жовтні 2004 року. Суд постановив, що вимога стосовно 10-річного строку існування товариства відповідає Конституції.

Зміст рішення Суду

Спираючись на ст. 9 Конвенції, взяту у поєднанні зі ст. 14 Конвенції, заявники скаржилися на відмову держави визнати товариство Свідків Єгови релігійним об'єднанням. Вони відзначали, що попри те, що товариство отримало юридичне підтвердження свого статусу і йому були надані права юридичної особи, все одно його становище було гіршим, аніж становище релігійних об'єднань, і більш обмеженим у порівнянні з іншими релігійними товариствами. Також заявники оскаржували надмірно довгий строк розгляду їх клопотання про надання їм статусу релігійного об'єднання, зазначаючи про порушення ст. 6 Конвенції.

Суд передусім відзначив, що цілих двадцять років минуло від часу звернення товариства Свідків Єгови із клопотанням про реєстрацію та надання статусу юридичної особи. Тому Суд вказав, що відбулося втручання у право заявників на свободу віросповідання. Це втручання ґрунтувалося на ст. 2 Закону 1874 року, яка передбачала необхідність отримання усіма релігійними утвореннями в державі юридичної реєстрації, що надавалась федеральним Міністром. Воно відповідало законній цілі захисту громадського порядку та безпеки.

Суд нагадав, що право релігійного товариства на автономне існування у державі є незамінне для плюралізму у демократичному суспільстві. Можливість набуття права юридичної особи через створення додаткових об'єднань не може компенсувати тривалу відмову властей надати ці права релігійному товариству безпосередньо. Уряд не навів жодних «належних» та «відповідних» аргументів для виправдання

поведінки держави стосовно заявників. Тому Суд дійшов висновку про те, що таке втручання вийшло за межі “необхідного” обмеження їх релігійної свободи. Отже, було порушено ст. 9 Конвенції.

Суд відзначив, що відповідно до національного права релігійні об'єднання користуються привілейованим становищем у різних ділянках суспільного життя, зокрема у сфері податків. З огляду на ці переваги державі належить залишатись нейтральною і надати на недискримінаційних умовах усім релігійним групам справедливу можливість звертатися по отримання відповідного статусу.

Особливе питання виникало у зв'язку із необхідністю для релігійної групи функціонувати певний період в одному статусі для того, аби набути повніші права, які надавав статус релігійного об'єднання як публічно-правового утворення.

Суд погодився з тим, що вимога функціонувати 10 років в одному статусі, перш ніж буде надано можливість отримати інший статус, може бути виправданою за особливих обставин, наприклад, стосовно новозаснованих чи невідомих релігійних груп. Однак навряд чи є справедливим ставити згадану вимогу перед релігійним утворенням, що має неабияке коріння як на національному, так і на міжнародному ґрунті. Саме таким є товариство Свідків Єгови. Тому щодо такої релігійної групи органи влади мали б у значно коротший строк перевірити виконання умов відповідного законодавства.

На підтвердження цієї позиції Суд продемонстрував досвід реєстрації державою іншої релігійної групи. У 2003 році статус релігійного об'єднання було надано Коптській ортодоксальній церкві. Ця релігійна громада заснована в Австрії у 1976 році. Втім статус релігійного товариства їй було надано тільки у 1998 році. І вже за п'ять років Коптська релігійна церква була зареєстрована як релігійне об'єднання. Натомість Свідки Єгови діють на території Австрії значно довше. Однак досі вони

володіють лише статусом релігійного товариства. Цей приклад доводить, що держава не вважала за необхідне застосовувати законодавчий 10-річний критерій однаково до всіх релігійних громад.

Суд, відтак, дійшов висновку про те, що означена різниця у ставленні не ґрунтувалася на «об'єктивних та раціональних підставах». Тому було порушено ст. 14 Конвенції, взяту у поєднанні зі ст. 9 Конвенції.

Стосовно питання про порушення ст. 6 Конвенції Суд відзначив, що його слід розглядати окремо стосовно кожного з двох проваджень у справі. Перше розпочалося 4 жовтня 1995 року, коли Конституційний суд ухвалив рішення про те, що заявники мають право на вирішення їх клопотання про отримання реєстрації як релігійного об'єднання. Це провадження завершилося 29 липня 1998 року, коли цій релігійній групі було надано статус юридичної особи. На думку Суду, це провадження було складним, оскільки органи влади були змушені вирішувати справу з огляду на зміни у прецедентній практиці Конституційного суду та на підставі нового законодавства. Спираючись на ці обставини, Суд дійшов висновку, що тривалість першого провадження у 2 роки та 10 місяців не була надмірною. Тому у даному випадку ч.1 ст. 6 Конвенції порушена не була.

Втім Суд відзначив, що друге провадження, котре тривало майже 5 років та 11 місяців відзначилося з боку компетентних органів двома періодами бездіяльності, які Уряд не зміг пояснити. Тому, на думку Суду, це провадження не відповідало вимозі розумного строку розгляду справи, а отже, у ньому було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Стосовно питання про порушення ст. 13 Конвенції Суд відзначив, що загалом заявники успішно скористалися засобами судового захисту, передбаченими Конституцією Австрії. Зрештою вони отримали повноцінне вирішення своїх скарг. Передусім це стосується рішення Конституційного суду від 4 жовтня 1995 року, яке, до того ж, містило

вирішення спору між юрисдикцією двох вищих судів. Після отримання статусу релігійного товариства заявники змогли звернутися до Конституційного суду вдруге зі скаргою на неконституційність окремих положень нового закону. Отож, Суд дійшов висновку, що ст. 13 Конвенції порушена не була.